

Pilevall

Beskrivning och vägledning för biotopen *Pilevall* i bilaga 1 till förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.

Vägledningen utgör ett komplement till Handbok 2012:1 *Biotopskyddsområden* (Naturvårdsverket 2012).

Innehåll

INNEHÅLL	2
PILEVALL	3
Definition i bilaga 1 till förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.	3
Biotopens kännetecken och avgränsning	3
Bevarandevärden och motiv för skydd	3
Beskrivning	4
Viktiga strukturer och ekologiska funktioner	4
Arter som förekommer i biotopen	5
Gränsdragning mot andra biotoper	5
Geografisk utbredning	5
Verksamheter och åtgärder som kan skada naturmiljön i biotopen	5
Exempel på verksamheter och åtgärder som kan skada naturmiljön i biotopen	6
Exempel på åtgärder i omgivande mark som kan påverka biotopens naturvärden	6
Skötsel och andra bevarandeåtgärder	7
Uppföljning	7
Andra tillämpliga författningar och regelverk	8
Exempel på möjligheter till ekonomisk ersättning	8
Litteratur och webblänkar	9
BILAGA 1	10
Förteckning över ett urval av de rödlistade, karaktäristiska och i övrigt intressanta arter som kan förekomma i biotopen <i>Pilevall</i>	10

Pilevall

Definition i bilaga 1 till förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m.

Hamlade pilar i en rad som består av antingen

- a) minst fem träd med ett inbördes avstånd av högst 100 meter i en i övrigt öppen jordbruksmark eller invid en väg där marken mellan pilträden är plan eller upphöjd till en vall, eller
- b) minst tre träd, om vallen är väl utbildad, mer än 0,5 meter hög och två meter bred.

Biotopen omfattar trädradens längd med den bredd den vidaste trädkronans projektion på marken utgör. Om vallen är bredare än trädkronornas projektion på marken, omfattar biotopen vallen i sin helhet.

Biotopens kännetecken och avgränsning

- Pilevallen är normalt knuten till de skånska slättbygderna. Den utgörs vanligen av en rad hamlade pilar som är planterade med högst 100 meters avstånd från varandra på en jordvall, med eller utan ett intilliggande dike.
- Om vallen är mer än 0,5 meter hög och två meter bred ska trädraden bestå av minst tre pilar.
- Om trädraden inte står på en jordvall ska den bestå av minst fem pilar.
- Biotopen omfattar trädradens hela längd. Det område som ingår i biotopskyddsområdet avgränsas till bredden av den vidaste trädkronans projektion på marken.
- Om jordvallen är bredare än trädkronornas projektion på marken omfattas jordvallen i sin helhet.
- Pilarna har på grund av att de är låga och hamlade ofta en relativt liten krona.
- Pilevallar är oftast belägna fritt ute i åkerlandskapet eller invid en väg. De omfattas av skyddet även när de är belägna vid gränsen till annat markslag, så länge det ena markslaget utgörs av öppen jordbruksmark.
- Om pilevallen är belägen invid en väg behöver denna inte vara belägen i öppen jordbruksmark för att skyddet ska gälla. Kvarvarande pilevallar invid vägar i bebyggda områden eller skogsmark kan således omfattas av skydd om de inte är belägna i omedelbar anslutning till bebyggelse, och det inte finns särskilda bestämmelser i en detaljplan som reglerar hur pilevallen ska skötas och utvecklas, eller som på annat sätt begränsar skyddet.

Bevarandevärden och motiv för skydd

Pilevallar utgör viktiga restbiotoper i ett i övrigt rationaliserat landskap och har stor betydelse som tillflyktsorter, spridningskorridorer och ledlinjer för olika växt- och djurarter i det öppna jordbrukslandskapet.

Träden har också betydelse som underlag för epifytiska organismer, bland annat olika lavararter.

Vid årtiondena runt förra sekelskiftet började vallarna tas bort, och den allt hårdare drivna rationaliseringen inom jordbruket medförde att en stor del av pilevallarna hade försvunnit från den skånska slätten på 1950-talet. De kvarvarande pilevallarna bidrar till att bromsa utarmningen av den biologiska mångfalden i det skånska jordbrukslandskapet.

Pilevallarna fyller också en viktig funktion som element i landskapsbilden. De ökar variationen i jordbrukslandskapet genom att de är vida synliga i Skånes slättlandskap och bidrar därmed starkt till landskapsbildens särprägel.

Skyddet för biotopen bidrar bland annat till att Sverige uppfyller de nationella miljökvalitetsmålen *Ett rikt odlingslandskap* och *Ett rikt växt- och djurliv*, samt åtaganden enligt EU:s Art- och habitatdirektiv, Konventionen om biologisk mångfald och Europeiska Landskapskonventionen.

Beskrivning

Under 1700-talet hade skogen i och kring Skånes slättbygder avvecklats i så stor utsträckning att det rådde stor brist på timmer, som därför fick importeras. Vinderosionen hade också blivit ett problem i det öppna landskapet. Från centralt håll propagerades därför för plantering av den snabbväxande pilen (oftast vitpil, *Salix alba*), som vid hamling gav riklig skörd av smidiga kvistar och även fungerade som vindskydd.

Pilarna planterades i ägo- och fältgränser och längs vägar. Den typiska pilevallen hade också en hägnadsfunktion då pilarna ofta stod i en mer eller mindre kraftig vall av jord och grästorv. Förr, när man bärgade hö på alla väg- och dikesrenar, hävdades även de ytor i pilevallen som inte upptogs av hägnad.

Pilevallen är en relativt sent tillkommen biotop som är knuten till de skånska trädlösa slättbyggena. Odlingsbetingelserna för pil var bäst i sydvästra Skåne, och den rika förekomsten av jordvallar som träden kunde planteras i bidrog till pilevallarnas dominans där.

Viktiga strukturer och ekologiska funktioner

Pilevallar utgörs vanligen av jordvallar som är bevuxna med en rad av pilar. Längs jordvallen finns normalt ett parallellt löpande dike. Jordvall är den vanligaste typen av hägnadsvall och är huvudsakligen uppbyggd av jordmaterial, men många gånger ingår även grästorvor i varierande omfattning. Vissa pilevallar saknar dock jordvall.

Pilarna på pilevallarna hamlades och fick snabbt stora, runda trädkronor med många håligheter där jord samlades. Detta ger förutsättningar för en rik epifytvande fauna i pilevallar.

Pilevallarna var mångformiga eftersom en rad olika pilarter användes, och både träd- och buskformer förekom.

Arter som förekommer i biotopen

På pilevallarna växer ofta en typisk högörtflora med vanliga kärlväxtarter som brännässla, hundloka, gråbo och snårvinda. På pilarna finns vanligen vanligare arter av lavar.

Vissa fjärilsarter förekommer på pilevallar, men få insektsarter är helt knutna till pilevallar. En art som är knuten till pilar och pilevallar i sin livscykel är myskbock. På gamla skadade pilar, ur vilka trädsafter sipprar fram, samlas ibland myskbockar i stort antal. Myskbocken fanns ursprungligen i större delen av landet, men har på senare år försvunnit från många områden som en följd av att gamla skadade sälgar och pilar inte har fått stå kvar.

Många fåglar som är knutna till odlingslandskapet använder pilevallar för skydd och födosök. Även arter som till exempel raphöna, vilken är särskilt beroende av ett småskaligt odlingslandskap och dess ekologiska strukturer och objekt, gynnas av att pilevallar finns kvar i jordbrukslandskapet.

Vissa arter av framförallt ödlor och ormar kan utnyttja biotopen, särskilt om jordvallen är byggd av mer sandblandad jord och stenar.

En förteckning med ett urval av de rödlistade, karaktäristiska och i övrigt intressanta arter som kan förekomma i biotopen finns i *Bilaga 1*.

Gränsdragning mot andra biotoper

Pilevallar som uppfyller definitionen för både biotopen *Pilevall* och biotopen *Allé* bör definieras som biotopen *Pilevall*.

Alléer med pilar som inte uppfyller definitionen för biotopen *Pilevall* bör definieras som biotopen *Allé*.

Geografisk utbredning

Pilevallar finns främst i Skåne.

Verksamheter och åtgärder som kan skada naturmiljön i biotopen

Inom ett biotopskyddsområde får man inte bedriva en verksamhet eller vidta en åtgärd som kan skada naturmiljön. Den som planerar att bedriva en verksamhet

eller vidta en åtgärd i ett biotopskyddsområde måste därför först bedöma om detta kan komma att skada naturvärdena i biotopen. Om det finns risk för att naturmiljön skadas ska dispens från biotopskyddsbestämmelserna sökas hos länsstyrelsen. Om det finns särskilda skäl får dispens från förbudet ges i det enskilda fallet.

Här ges några exempel på verksamheter och åtgärder som kan skada naturmiljön i biotopen. Observera att punkterna nedan inte utgör en fullständig redovisning utan endast är exempel. Det kan även finnas andra verksamheter och åtgärder som kan skada naturmiljön i biotopen. Bedömning av en aktuell åtgärd måste därför alltid ske i varje enskilt fall.

Exempel på verksamheter och åtgärder som kan skada naturmiljön i biotopen

- Avverkning av pilträden.
- Helt eller delvis borttagande av jordvallen.
- Utbyte av träd som görs på ett sådant sätt att pilevallens karaktär skadas, eller så att biotopen inte längre omfattas av biotopskyddsbestämmelserna. Sådan skada kan till exempel uppstå om så många träd avverkas att det inte längre finns kvar minst fem respektive tre träd.
- Placering av träd och buskar från röjningsåtgärder, liksom dumpning av sten eller massor från markförbättringar och dikesrensningar, eller av annat avfall, kan skada naturvärdena, särskilt om pilevallen hyser en hävdgynnad flora. Det kan även handla om massor som har samband med den årliga jordbruksproduktionen, såsom kasserad skörd, gödselstukor, överskottshalm och ensilagerester.
- Spridning av gödsel, pressaft, urin, slam, bekämpningsmedel och jordförbättrande medel inom pilevallen kan skada förutsättningarna för de växt- och djurarter som förekommer i biotopen.
- Plöjning, grävning, schaktning och markbearbetning i och intill pilevallen som medför att trädens rötter skadas, och därigenom trädens livskraft.
- Ledningsdragning i och intill pilevallen, samt underhållsarbeten på ledningar, om det sker inom det område där trädens rötter finns.
- Påkörning av träd vid plogning kan ge skador som minskar trädens livskraft.
- Infrastrukturutbyggnad, utbyggnad av bebyggelse och annan exploatering.
- Utsättning av främmande växt- och djurarter.

Exempel på åtgärder i omgivande mark som kan påverka biotopens naturvärden

- Om besprutning med bekämpningsmedel och spridning av gödsel sker för nära biotopen kan det påverka bland annat sammansättningen av florans och faunan, och därmed skada naturmiljön i biotopen. Nödvändiga skyddsavstånd till värdefulla biotoper ska iakttas och anpassas till de lokala förhållandena på platsen (se föreskrifter och allmänna råd om skyddsavstånd vid spridning av bekämpningsmedel i Naturvårdsverkets föreskrifter respektive

allmänna råd om spridning av kemiska bekämpningsmedel, *SNFS 1997:2* och *AR 1997:3*).

- Större exploateringar i form av byggnationer, ledningsdragningar eller liknande som sker nära biotopen kan medföra beskuggning, dränering eller annan påverkan.

Skötsel och andra bevarandeåtgärder

Träden i pilevallar bör beskäras regelbundet. Hamlingen bör utföras på traditionellt sätt med intervall av tre till fyra år. Av hänsyn till växt- och djurlivet, samt för att trädens vitalitet inte ska minska, bör beskärning och hamling ske under annan tid än senvåren och försommaren.

Pilar i pilevallar som hamlas regelbundet är normalt låga och har en relativt liten krona som ger ett mindre vindfång. Detta minskar risken för att träden ska blåsa omkull eller att grenar ska orsaka skada. Träden behöver därför normalt inte ersättas med nya träd förrän de är döda.

Döda pilträd bör ersättas med nya pilar. De avverkade träden bör när det är möjligt placeras som en faunadepå på lämplig solbelyst plats.

Uppslag av sly bör röjas bort.

Pilen har ett vitt utbrett rotsystem som går både djupt och delvis brett. Troligen förgrenar sig rotsystemet betydligt utanför det område som trädkronans projektering på marken utgör för hamlade pilar. Rötternas utbredning kan ofta uppskattas som den dubbla krondiametern i lerjordar och den tredubbla i sandjordar. En annan metod för att uppskatta utbredningen av trädens rötter är att multiplicera trädets stamdiameter med 15. Det är viktigt för pilarnas fortlevnad och bevarandet av pilevallen att trädens rötter inte skadas.

Uppföljning

Uppföljning kan behövas av eventuella bevarandemål för biotopen och utförda skötselåtgärder, samt av situationen för arter som är förtecknade i artskyddsförordningens (2007:845) bilagor och/eller den nationella rödlistan, samt av arter och biotoper som omfattas av åtgärdsprogram för hotade arter och/eller ingår i Natura 2000.

Uppföljning av bevarandemål för pilevallar bör så långt som möjligt koordineras med den regionala och nationella miljöövervakningen, samt med eventuell uppföljning som sker kopplat till åtgärdsprogrammet för särskilt skyddsvärda träd och andra åtgärdsprogram för hotade arter.

Uppföljningen bör också koordineras med den regionala områdesvisa uppföljningen av motsvarande biotoper i naturreservat och Natura 2000-områden.

Viss uppföljning av miljötilståndet för odlingslandskapets biotoper sker bland annat genom NILS (Nationell Inventering av Landskapet i Sverige).

Artförekomster bör rapporteras till Artportalen¹ och Trädportalen², vilka också kan användas för informationssökning.

Andra tillämpliga författningar och regelverk

Enligt Jordbruksverkets stödskriterier (SJVFS 2008:17, bilaga 1) definieras pilevallar som hamlade pilar vilka ingår i rader och är pilträd eller andra liknande träd, och som ursprungligen är planterade i rad på en jordvall eller längs en väg. Pilträden är präglade av hamling. Renarna inkluderas.

Hamlade träd definieras enligt Jordbruksverkets kriterier som träd som är präglade av kontinuerlig lövtäkt eller möjlighet att återuppta i hamling. En skyddszon där konkurrerande vegetation inte kan skada trädet inkluderas. Som ett hamlat träd räknas även de träd som har planterats i restaureringssyfte.

Åtgärder i pilevallar kan även beröras av Jordbruksverkets föreskrifter (SJVFS 1999:119) om hänsyn till natur- och kulturvärden i jordbruket som anger att anläggningar av träd eller buskar, gränsvallar, renar mellan åkerskiften och hägnadsrester som har kulturhistoriskt värde, eller stort värde för bevarandet av odlingslandskapets flora och fauna, inte får skadas. Föreskrifterna skyddar även renar och gränsvallar som ofta ingår i livsmiljön kring det biotopskyddade objektet, och som kan sträcka sig utanför den egentliga vallen.

Pilevallar ingår ibland i den kulturhistoriska miljön kring gods och slott, och kan då utgöra en del av ett byggnadsminne enligt 3 kap. lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.

Pilevallar kan i vissa fall innehålla fornlämningar som det enligt 2 kap. 6 § lagen om kulturminnen är förbjudet att utan tillstånd rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller genom bebyggelse, plantering eller på annat sätt ändra eller skada.

Åtgärder som kan skada fridlysta växt- eller djurarter i pilevallar kan kräva dispens enligt 14-15 §§ artskyddsförordningen (2007:845).

Exempel på möjligheter till ekonomisk ersättning

Det finns möjlighet att få ersättning för skötsel av pilevallar på eller i anslutning till åkermark genom miljöersättningen för natur- och kulturmiljöer inom landsbygdsprogrammet (Jordbruksverkets föreskrifter (SJVFS 2007:42) om kompensationsbi-

¹ www.artportalen.se.

² www.tradportalen.se.

drag, miljöersättningar och miljöinvesteringar). Röjningsåtgärder, hamling av träd, bete och slåtter är exempel på åtgärder som kan ingå i beslut om miljöersättning.

Genom Utvald miljö (6 kap. SJVFS 2007:42) är det möjligt att få ersättning för restaurering och återskapande av pilevallar. Det är också möjligt att inom Utvald miljö få ersättning för specialinsatser för att gynna landskapets natur- och kulturvärden, samt för allmänhetens möjlighet till rekreation (6 kap. 66 § SJVFS 2007:42). Insatser för arter som omfattas av åtgärdsprogram, eller andra specifika insatser för en viss art eller artgrupp, såsom uppsättning av holkar för fladdermöss, fåglar eller humlor, är exempel på specialinsatser som kan göras i anslutning till en biotop.

Litteratur och webblänkar

Aronsson, M. (2008). *Karakteristiska arter och kriterier för dessa*.
www.naturvardsverket.se.

Artportalen. www.artportalen.se.

EG-kommissionen (1992). *Rådets direktiv 92/43/EEG om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter* (Art- och habitatdirektivet).

Gärdenfors, U. (red.) (2010). *Rödlistade arter i Sverige 2010*. ArtDatabanken, SLU. Uppsala. ISBN 978-91-88506-35-1.

Naturvårdsverket (2012). *Biotopskyddsområden. Vägledning om tillämpningen av 7 kapitlet 11 § miljöbalken*. Handbok 2012:1 Utgåva 1. Stockholm: Naturvårdsverket. ISBN 978-91-620-0176-6.

Trädportalen. www.tradportalen.se.

Törje, A. (1955). *De skånska pilarnas historia*. Skånes natur.

Bilaga 1

Förteckning över ett urval av de rödlistade³, karaktäristiska⁴ och i övrigt intressanta arter som kan förekomma i biotopen *Pilevall*

De i förteckningen angivna arterna behöver förutom pil inte påvisas i en biotop för att biotopen ska omfattas av skydd.

* Arter som är upptagna i EU:s Art- och habitatdirektiv eller Fågeldirektiv.

Starkt hotade arter	<p>Mossor Almskruvmossa (<i>Syntrichia laevipila</i>)</p> <p>Fåglar Kornsparv (<i>Emberiza calandra</i>)</p>
Nära hotade arter	<p>Mossor Parkhättemossa (<i>Orthotrichum pallens</i>)</p> <p>Fåglar * Rapphöna (<i>Perdix perdix</i>)</p>
Karaktäristiska arter	<p>Kärlväxter Pil (<i>Salix</i> sp.)</p> <p>Mossor Allémossa (<i>Leucodon sciuroides</i>)</p>
Övriga arter som bör uppmärksammas	<p>Skalbaggar Myskbock (<i>Aromia moschata</i>)</p>

³ Uppgifterna är hämtade ur *Rödlistade arter i Sverige 2010* (Gärdenfors, U. (red.) 2010).

⁴ För kriterier för urvalet se *Karaktäristiska arter och kriterier för dessa* (Aronsson, M. 2008).